

waarom vogels

Ander werk van Edzard Mik

De bouwmeester (roman, 1995)

Yak (roman, 1996)

Schaduwdagen (roman, illustraties Berend Strik, 1998)

Laatste adem (roman, 2001)

De wachters (roman, 2004)

Bleke hemel (roman, 2007)

Goede tijden (roman, 2009)

Mont Blanc (roman, 2012)

Waar de zee begint (roman, 2014)

Tussen ergens en nergens (verhalen, 2017)

Mea culpa (roman, 2019)

Edzard Mik

waarom vogels

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV

2022

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2022 Edzard Mik
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's
Uitgeverij bv, Weteringschans 259, 1017 xJ Amsterdam.

Omslag Brigitte Slangen
Omslagbeeld Stepan Lipatov
Foto auteur Giuliyani

ISBN 978 90 214 6249 3 / NUR 301
www.querido.nl

By setting myself the subject of swifts
I was setting myself up to fail.
No words can come close to them.

– Charles Foster, *Being a Beast*

Näheres lässt sich übrigens nicht darüber sagen,
da Odradek außerordentlich beweglich
und nicht zu fangen ist.

– Franz Kafka, *Die Sorge des Hausvaters*

het slingerde door de nacht en ging omlaag en omhoog

Ze was naar de voorstelling gekomen, ik zag haar warrige haarbos oplichten op de achterste rij, die haarbos die haar aanwezigheid altijd verraadde, waar ze ook was.

Ik was verrast en liet mijn blik steeds weer over de hoofden glijden, we spraken elkaar zowat dagelijks, meestal door de telefoon, niet eerder was ze naar de straatopera komen kijken. Ik had dat nooit goed begrepen en haar, tegen beter weten in, meer dan eens uitgenodigd. Als ik zong steeg ik boven mezelf uit, wat lag er meer voor de hand dan dat ze dat met eigen ogen wilde zien, met eigen oren wilde horen? Ik was haar beste vriendin, we deelden zo'n beetje alles.

Eén keer had ze me bij de Nationale Opera gezien, één keer maar, in *Dido en Aeneas*, en helemaal nooit had ze later de moeite genomen naar voorstellingen van mijn eigen gezelschap te gaan. Ze kon het niet verdragen me met anderen te moeten delen en was in zekere zin eenkennig, op het bezitterige af. Zo'n gezelschap als het onze was ook wel wat, dat ze niet goed wist wat ze daarmee aan moest kon ik me voorstellen, je hangt er al snel zo'n beetje bij als je van buiten komt, alsof je een gezin bin-

nendringt. Maar het was niet alleen onze groep waarvoor ze terugschrok, ze kon ook geen interesse opbrengen voor mijn zingen en acteren. Waarmee ik me beroepshalve bezighield leek er voor haar niet toe te doen, ze vroeg er nooit naar en als ik erover vertelde werd haar blik glazig of begon ze over háár werk, vooral over haar leerlingen, die deden de raarste dingen en werden door rages bevangen als door koorts. Geen van hen kwam nog uit een gewoon gezin of had een thuis, sommige zwierven van het ene huis naar het andere. Er was er zelfs een, Robin, een pubermeisje met een eetstoornis en talent voor wiskunde, die geregeld bij haar kwam overnachten; ze sprak zorgelijk over hen maar ik werd er licht in mijn hoofd van als ik haar hoorde ageren tegen al die constellaties waarin kinderen werden grootgebracht, alsof iets was losgeschoten en ontelbare mogelijkheden vrijkwamen, perspectieven op een betere toekomst.

Van serieuze belangstelling voor wat ik als zangeres presteerde, had ze eigenlijk alleen blijk gegeven toen ik alweer jaren gelden halverwege *Die Walküre* plotseling was opgehouden met zingen, mijn armen in een gebaar van hulpeloosheid had gespreid en als uit een slaapwandelen opgeschrikt tussen de coulissen was weggeschoten. Vanzelfsprekend was ze daar niet bij geweest, struikelend over mijn woorden had ik haar er diezelfde avond nog over verteld, ik was verbijsterd door wat ik in een impuls had gedaan en was na de voorstelling meteen naar haar toe gereden, en alsof zich voor haar ogen een wonder voltrok had ze me sprakeloos aangestaard. In de we-

ken erna leefde ze intens mee en belde ze me telkens als ik op tv was verschenen om me te zeggen of ik de juiste woorden had gekozen en scherp was geweest. Dat ik mezelf met één impulsieve actie buiten het strijdperk van ambitie en carrière plaatste, bracht haar buiten zichzelf van geluk, ‘het is alsof je alle vuiligheid in één keer van je hebt afgespoeld en jezelf de kans hebt gegeven terug te keren naar het begin. Je brengt het ook zo overtuigend, ik weet niet hoe je dat voor elkaar krijgt maar als jij spreekt denk je voor een moment, ja, zo is het en niet anders. Je bent echt in je element als je aan zo’n tafel zit en strijd levert, Katja. Dan ben je een soort amazone.’

De publieke opwindning over mijn move luwde al snel. Dat ik de Nationale Opera de rug had toegekeerd had de media kunnen bekoren, maar, hoe ironisch, met zoiets marginaals als straatopera had ik publicitair meteen weer afgedaan. Mij maakte dat niet uit, ik had mijn bekomst van schijnwerpers, wat ik daar ooit van had verwacht wist ik al niet meer, van mezelf verlost raken, denk ik, mezelf in dat felle licht kwijtraken, verdwijnen in de blik van anderen, maar het ontging me niet dat ook Emmy’s aandacht weer was verflauwd, alsof alleen het mediaspektakel haar had kunnen boeien, niet waar het mij om te doen was. Dat we op pleinen en in winkelstraten optraden, welke opera’s we uitvoerden, hoe we het klaarspeelden opera’s van drie uur tot twintig minuten te comprimeren en wat het met passanten deed als ze als bij toverslag die magische wereld van muziek en spel werden binnengetrokken, hoe we tot slot met de betaalautomaat rondgin-

gen en hen ertoe verleidden te betalen, het liet haar in zo grote mate onverschillig dat ik, als ik met haar verkeerde, ook zelf aan de waarde ervan begon te twijfelen. We verkochten er onze ziel en zaligheid aan, maar misschien werd werk als levensvervulling overschat en zat het ons eerder in de weg dan dat het ook maar een begin van een oplossing inhield.

Door de straatopera te negeren haalde ze me onderuit, keer op keer weer. Toch moest ze heel goed weten hoeveel zingen voor me betekende. Ze kwam uit een muzikale familie, haar ouders hadden elkaar leren kennen in een strijkkwartet, dat je muziek er niet even bij deed had ze van dichtbij meegemaakt. Ik dacht wel eens dat dat haar dwarszat, die ouders van haar die avond na avond van huis waren en haar en haar zus overdroegen aan een verveelde oppas en over niets anders konden praten dan over de cadans van een stuk of de klankkleur die ze met zijn vieren nastreefden of de eerste violist, die stevast te weinig ruimte aan de anderen liet en zichzelf te veel op de voorgrond zette, dat gelul waaraan ik mezelf ook vaak bezondigde maar dat met passie gegeven was als het gruis dat rivieren met zich meesleuren naar de zee. Ik nam aan dat ze het niet meer kon aanhoren, niet alleen dat gelul maar ook muziek niet meer, klassieke muziek. Ze had talent voor piano en speelde alles, van Beethoven (*Pathétique*) tot Ravel (*Gaspard de la nuit*), en nog mooi ook, ingehouden, tegelijk vol gevoel; vroeger had ze me geregeld op een privéconcert getraakteerd maar ze was op haar achttiende met musiceren gestopt en had voor bio-

logie gekozen, ze had zich er zo ver mogelijk van verwijderd en de piano nooit meer aangeraakt.

Dat we nog eens samen zouden musiceren, zij met de vingers de toetsen beroerend, ik ernaast, met een hand op de ronding van haar schouder het 'Ave Maria' van Schubert zingend, of een van die dramatische liederen van Sibelius, 'Rosenlied' of 'Im Feld ein Mädchen singt', was even aanlokkelijk als ondenkbaar.

Toch kon ik niet nalaten er vaak aan te denken, aan haar en mij en de muziek waarin we samen zouden opgaan.

Gedurende de voorstelling bleef ik over de hoofden heen naar haar staren. Ik moest en zou haar blik vangen, ik wilde dat ze me zag, ik wilde dat ze zag hoeveel ik van mezelf prijs gaf, op de planken was ik meer mezelf en liet ik dus ook meer van mezelf zien zodat het was alsof ik haar naakt tegemoet trad. Voortdurend dacht ik aan haar, hoe ze mijn gesticulaties in zich opzoog en door de buigingen van mijn stem meegevoerd werd naar hoogten waar ze niet eerder was geweest, hoe ik met de door mij gezongen frasen bij haar binnendrong op een wijze die ook háár weerloos moest maken, en al was ik me er al te zeer van bewust dat ik daar voor haar stond te zingen, ik miste geen noot en werd door de zanglijnen gedragen als een blad door de wind en legde een overtuiging in mijn vertolking die ik er niet eerder in had weten te leggen.

Bij het slotapplaus zag ik haar niet meer. Terwijl ik bij de buiging de handen van Casper en Roy vasthield, speur-

de ik naarstig de rijen af, de haag van mensen die aan de rand waren blijven staan, ik kon haar nergens vinden. Dat ze was gekomen grensde dan ook aan het ongelooflijke, even meende ik dat ik haar met iemand anders had verwisseld of als een geestverschijning had opgeroepen. Maar toen we afbraken zag ik haar even verderop onder bleek beschenen bladeren op een bankje zitten. Ze klemde de knieën tegen elkaar en de armen tegen haar zij, en moest te verlegen zijn om naar ons toe te komen.

Toen ze me met een kamerscherm zag sjouwen kwam ze op een drafje naar me toe. Of ze misschien kon helpen, vroeg ze met ogen groot als die van een nachtdier.

‘Dat hoeft echt niet, we doen dit elke avond’, maar ze stond erop, ‘ik kan niet niks doen als iedereen wat doet. Zo zit ik niet in elkaar, dat weet je’, en ze stak haar kin naar voren, glimlachte alsof ze wel wist dat ze zich opdrong.

Ze begon meteen en klapte een stoel in, ik kon het niet laten toe te kijken hoe ze die in de truck schoof en zich omhoogduwde en vervolgens haar ene been, daarna haar andere been en romp in de laadruimte naar binnen werkte, onbeholpen als een zeerob die zich een rots op worstelt. Eruit springen durfde ze niet, ze ging op de rand zitten, stak haar benen omlaag en liet zich steunend op haar handen zakken, draafde naar een volgende stoel alsof ze tijd had in te halen, ze ging er helemaal in op en leek me al te zijn vergeten.

Toen iedereen naar de kroeg was hielp ik haar met de laatste stoelen. Wat haar hier bracht, vroeg ik zo zachtjes

dat ik niet wist of ze me wel hoorde, en of ze ook mee zou gaan naar de kroeg.

Ze schudde het hoofd, haar haar wiegde mee, ‘en dan maar een paar uren slapen zeker, nee dank je, dat trek jij misschien, maar ik niet’.

In het lantaarnlicht zag ik dat ze zich had opgemaakt, ik wist niet eens dat ze make-up in huis had. De foundation was te dik opgebracht en korrelde, met de eyeliner was ze uitgeschoten waardoor haar ogen vermoeid leken te hangen, en op een snijtand die overijverig iets naar voren stond prijkte een vaalrood vlekje, ik had de neiging het eraf te vegen, hield me in om haar gène te besparen. Ze had zich ook beroerd gekleed, haar stoere boots, met zolen die uit de banden van een monstertruck leken gesneden, konden er nog wel mee door, die waren toevallig in de mode, maar haar verschoten legerjas was een regelrechte ramp – dat had ik haar al vaker aan het verstand proberen te brengen: draag dat antieke geval alleen op je expedities en koop er een tweede jas bij, voor gelegenheden of gewoon, voor als je uitgaat, dat is echt geen luxe, ik ga wel een keer met je winkelen als je dat wilt.

‘En? Wat vond je ervan?’ en ik hield mijn vinger voor haar mond.

Ze deinsde naar achteren, ‘wat is er?’

‘Lippenstift, een vlekje’, maar ze keek argwanend, ik durfde het niet nog eens te proberen.

‘Is het nog wel van deze tijd om *Madama Butterfly* te doen?’ zei ze ten slotte.

‘Gemis is van alle tijden, en zeker van deze tijd. Dit is

de tijd van het gemis, er komt nog wel wat bij maar er gaat steeds meer weg, geen betere soundtrack dus dan *Madama Butterfly*.’

Haar ogen glansden weer, ze genoot ervan als ik onder woorden wist te brengen wat zij aanvoelde, of ik het er zelf ook mee eens was wist ik niet, ik zei het voor haar. Vervolgens gingen we uitgebreider in op de voorstelling, dat wil zeggen, ik stelde vragen en zij gaf antwoord, vaak met niet meer dan een knikje of een verstrooide blik, alsof het nauwelijks tot haar doordrong waarover ik het had. Die desinteresse was niet nieuw maar het besef dat ze me desondanks had willen zien optreden en een uur had gereisd om dat mee te kunnen maken, verwarde me zozeer dat ik het ene moment wilde dat ze niet was gekomen, en haar het andere moment stevig tegen me aan wilde drukken.

Pas toen we terugreden durfde ik haar te vragen waarom ze was gekomen, ‘ik was verrast dat ik je ineens zag zitten, ik begon me haast zorgen te maken dat er iets was’.

‘Maar dat hadden we afgesproken,’ zei ze, en ze draaide zich naar me toe, ‘we hadden afgesproken dat ik zou komen kijken en daarna bij jou zou blijven slapen.’

‘Blijven slapen?’

‘We moeten morgen heel vroeg op, we gaan de netten controleren.’

Flats doemden op uit de mist, lichten zweefden voor ons uit en schoten langs ons heen, ‘ik had er niet meer op gerekend, ik bedoel, ik zag je ineens zitten’, en dat kwam er zo heftig uit dat ik er zelf van schrok.

Ze was in zichzelf gekeerd en zei nauwelijks nog iets, ook niet toen we tegenover elkaar in de lift stonden. Zo had ik haar niet eerder meegemaakt, doorgaans sprak ze zo rap dat het leek of ze bang was door haar tijd heen te raken. Dan kon ik haar niet meer volgen en luisterde ik alleen nog naar haar stem, die me altijd aan het geluid van krekels deed denken, al kon ik me niet meer voor de geest halen hoe krekels klonken, er stond me vaag iets van vroeger bij, van fietstochten over bandsmalle paadjes en een metalig geluid uit de berm. Maar ik wist het weer, we zouden de vogels uit de netten halen, we moesten weten welke soorten zich nog bij het meertje ophielden en welke er verdwenen waren, veel waren er ook daar niet meer, maar dat meertje moest voor de vogels behouden blijven zoals opera voor de mensen.

Haar jas wierp ze over een stoel. De pluizige trui en de spijkerbroek die eronder tevoorschijn kwamen waren oud en slonzig. Maar dat sjofele kende ik van haar, en op haar manier zag ze er toch bekoorlijk uit, met borsten die maar net in staat waren de lila wol te doen opbollen. Als je haar zo zag, lief, mooi en zacht, was het onbegrijpelijk dat ze geen vriend had. Er gebeurde nooit iets tussen haar en de mannen, ze werd niet gebeld of aangesproken, aan dates deed ze niet en blikken gleden langs haar af als druppels langs glas. Erover praten weigerde ze, maar ik kon wel raden waar haar reserve vandaan kwam; sinds ze rond haar twintigste door ene Alex was teleurgesteld, een gescheiden man met een kind, had ze zich als het ware in haar lijf teruggetrokken en was ze niet bereid het nog

met een ander te delen, of het moest zijn dat ze eigenlijk op vrouwen viel en daaraan niet wilde toegeven, ze had er nooit iets over losgelaten of een hint in die richting gegeven maar soms gaf ze me ineens zo'n honingblik.

Ik schonk wijn in, maakte wat hapjes klaar, kazen, brood met aioli, tapenade, daar hield ze van. Ze nam alleen een slok en keek me aan alsof ze het liefst weer zou vertrekken.

‘Je ziet er afgepeigerd uit, gaat het wel goed met je?’

‘Waarom zou het niet goed met me gaan? Het gaat uitstekend met me.’

‘Je bent zo... afwezig. Gedoe op school?’ en toen ze niet reageerde, ‘of is er iets met dat meisje, die eh... die Robin?’

Ze bewoog haar hoofd even, misschien een schudden.

‘De voorstelling dan... viel die je zwaar? Je hoeft echt niet nog eens te komen, hoor. Ik weet dat opera niets voor jou is, al dat drama, die opgeklopte emoties... dat kunstmatige, gekunstelde... Je hebt het toch liever, nou ja, puur natuur? Of heb ik dat al die jaren verkeerd begrepen?’

Met vage blik staaarde ze voor zich uit, en ik kwam overeind, ging achter haar staan en begon haar nek te masseren, vervolgens ook haar schouders, eerst zacht, voorzichtig, als om niets te kwetsen of beschadigen, maar steeds krachtiger, met mijn duimen diep in haar vlees, tot het wel pijnlijk moest zijn.

‘Laat maar,’ zei ze op een gegeven moment, maar ik ging door en ze bleef roerloos zitten, geen idee of ze het prettig vond.

Plotseling een zucht, alsof ze leegliep, 'had ik je al verteld van die nieuwe?' zei ze vervolgens aarzelend.

'Nieuwe wat?'

'Die man die we tegenkwamen bij de Plas van Wely. Die man die daar was toen we de netten gingen ophangen.'

'Ja hoor, die man die daar ronddwaalde.'

'Hij kan met vogels praten', en toen ik niet reageerde, 'ik heb hem dat zien doen, hij praat met vogels', ze zat daar met een dooernstig gezicht.

'Je bedoelt toch niet als die heilige... de heilige...'

'Ja, dat bedoel ik, hij kan met vogels praten zoals de heilige Franciscus.'

'Alsjeblieft zeg! Trouwens, die praatte tót vogels, als ik me dat goed herinner. Preekte.'

Zelf had ze het eerst ook niet willen geloven, ging ze verder. Ze kon zich wel van alles in haar hoofd halen, ze had een katholieke opvoeding genoten en was vertrouwd met beelden die huilden, lijken die naar jasmijn geurden, bronnen die ontsproten aan graven, blinden die weer konden zien, lammen die opsprongen en overledenen die het zand van zich afsloegen en wegliepen. Ook spreken met vogels hoorde daar wat haar betrof bij, maar hoeveel begrip ze ook had voor dat verlangen te ontsnappen aan wetmatigheden die ons beklemmen, ze was geen kind meer dat zich liet inpakken door sprookjes. Alleen, zei ze terwijl ze me verbijsterd aankeek, hij hād met de vogels gepraat, ze had het hem zien doen, ze had hem beslopen en bespied, het was uitgesloten dat ze zich dat

had ingebeeld, zijn lippen hadden bewogen, ze had niet kunnen verstaan wat hij zei maar hij had woorden uitgebracht.

Hoe kan je dat zo zeker weten, misschien is het zo'n diep verlangen dat het in je hoofd blijft plakken, een katholieke opvoeding kan hardnekkig zijn als migraine, wilde ik zeggen, maar die tegenwerping hield al een erkenning in van de mogelijkheid dat hij daartoe in staat zou kunnen zijn, met vogels praten. Ze raadde mijn gedachten en zei dat hij volstrekt normaal overkwam, niets wees erop dat hij psychotisch, schizofreen, overspannen of eenzaam was. Hij straalde kalmte uit, zo intens dat je ook zelf kalm werd als je met hem verkeerde, alsof niets je nog zou kunnen deren of uit balans zou kunnen brengen, 'als je met hem spreekt, maar ook als je gewoon naast hem zit of bij hem in de buurt bent, heb je niets meer nodig en is het alsof je... alsof je... voltooid bent', en alsof ze bloosde draaide ze haar hoofd weg.

Of hij ook een naam had, vroeg ik, en zij, stamelend, 'Tido'.

'Is dat een naam?' en ik echode, 'Ti-do', het Ti laag, het do een toon hoger.

Een vertwijfelde blik, toen toch geestdriftig, 'dat vroeg ik hem ook, ik vroeg hem waar die naam vandaan kwam. Friesland, zei hij, hij wist ook niet waarom hij zo genoemd was, niemand uit de familie had iets met Friesland. Tido betekent beschermer van het volk, zijn vader had van zijn moeder geëist dat ze die naam aan de burgerlijke stand zou opgeven, en dat had ze gedwee gedaan, zoals ze haar

schoot even gedwee ter beschikking had gesteld voor zijn zaad, want daarna had hij zich zelden meer laten zien, ze was een van zijn vrouwen geweest. Nou ja, Tido had niets te klagen, hij dankte zijn bestaan aan de voortplantingsdrang van een beroemde schrijver, wat zou je nog meer kunnen verlangen?’

‘Beroemd?’ O ja, dat werkte, altijd weer, ik moest er wel naar vragen.

‘Bleichrodt dus’, en ik, ‘o fuck, Bleichrodt, die zou je echt niet als vader willen hebben’.

Omdat hij had gezegd dat hij zich graag bij de vogelgroep zou willen aansluiten, had Julius hem gevraagd de keer erna mee te gaan naar een bosje waar een grote bonte specht was gesignaleerd, *Dendrocopos major*, maar dat ‘major’ moest je met een korrel zout nemen, zo groot is-ie nou ook weer niet, zei Emmy met een glinstering in haar ogen. Ze voegde er nog aan toe dat ze dol op spechten was, dat afgebakende zwart, wit en rood, alsof ze door een kind waren ingekleurd, maar vooral hoe ze met schokjes de schors afstroopten en dan zomaar loskwamen en golvend naar een volgende boom vlogen, om daar weer omhoog of omlaag te gaan, zoals dat uitkwam – zo te zijn, zo te kunnen bestaan, een specht te worden door naar een specht te kijken, ze begreep ook niet wat haar daarin aantrok maar ze had er alles voor over dat weer te mogen meemaken.

Met z’n vieren namen ze de metro, Tido zouden ze ontmoeten bij een viaduct niet ver van de laatste halte. Wat ze ondernamen, zo legde Emmy uit terwijl ze me plech-

tig aankeek, was bescheiden en kwam neer op een poging te registreren wat onomkeerbaar was, welke soorten zich nog wisten te handhaven en vaststellen dat het er elk jaar minder waren. Vooral dat laatste deed ertoe, ze vermoedde dat de anderen nog hoop koesterden – hoop was iets waar ze maar geen afstand van konden nemen, niet wezenlijk verschillend van een verslaving – maar voor haar was vogels tellen een handeling die de groep verrichtte bij wijze van afscheidsritueel, ze ging ervan uit dat de ene na de andere soort zou verdwijnen.

Het was heilig, vanaf de loopbrug konden ze alleen de contouren van het viaduct onderscheiden, de ruimte eronder. Er was niemand te zien, ook niet toen ze dichterbij kwamen, ‘fijne start, de eerste keer al te laat’, en Emmy liep onder het viaduct door, liet haar blik heen en weer schieten, bleef met de handen in de zij staan, ‘zullen we anders maar zonder hem beginnen?’

Julius grijnsde, ‘hij is een aparte, flegmatiek ook, maar hij staat aan de goede kant, wat wil je ook, met zo’n vader’, en voordat ze had kunnen vragen wie zijn vader dan wel was, zette hij zijn rugzak op de grond, haalde zijn verrekijker eruit en zei dromerig, ‘een grote bonte, da’s lang geleden, als-ie er tenminste nog zit’.

De gestalte die even later opdoemde liep met de tred van iemand voor wie de stevigheid van de grond geen gegeven was, bij elke pas gooide hij zijn voet vooruit en liet hij zijn lichaam volgen. Een rugzak of kijker had hij niet bij zich en als enige droeg hij geen jas maar een suède gilet en fijngebreide trui, zachtleren boots omsloten zijn